

Slovo úvodem

Letos uplynulo sto let od narození významného francouzského sociologa, teoretika mezinárodních vztahů, filosofa dějin, esejisty a politického publicisty Raymonda Arona (1905–1983). Redakční rada *Sociologického časopisu* se rozhodla věnovat mu při této příležitosti blok statí. Omezíme-li se na sociologickou složku jeho díla, lze zde připomenout, že v roce 1955, kdy Aron vydává svůj slavný spis *Opium intelektuálů* (přeložený i do češtiny), stává se profesorem sociologie na pařížské Sorbonně. Mnohé jeho univerzitní kursy vycházejí později v 60. letech knižně, zejména jeho slavná trilogie o průmyslových společnostech (jejíž poslední část, *Demokracie a totalitarismus*, byla publikována i v českém překladu). Mezi jeho vydanými přednáškami je vhodné uvést také *Etapy sociologického myšlení*, které vyšly knižně roku 1967. Aron v nich podává zasvěcenou analýzu a kritiku Montesquieua, Comta, Marxe, Tocquevilla, Durkheima, Pareta a Maxe Webera. Tato významná kniha – přeložená do řady jazyků, nikoli však do češtiny – představuje dodnes nejlepší dějiny klasické sociologie, abych užil názvu nové rozsáhlé učebnice českého autora Jana Kellera. Roku 1970 je Aron povolán jako profesor na katedru sociologie prestižní francouzské univerzity Collège de France.

Je těžké bilancovat bohaté dílo autora, který napsal okolo čtyřiceti knih, stovky odborných nebo politických časopiseckých studií, o novinářských člancích ani nemluvě, organizoval a vedl „Kongresy pro svobodu kultury“, řídil edici „Svoboda ducha“ v nakladatelství Calmann-Lévy, získal čestný doktorát více než desítky světových univerzit (mj. Kolumbijské, Harvardské, Oxfordské a Jeruzalémské) a stal se nositelem mnoha vědeckých a čestných vyznamenání, řádů a cen. Z Aronovy sociologie, která je svou podstatou sociologií politickou, stojí zvláště za zmínku např. jeho koncepce industriální společnosti, jeho kritika teorií konvergence, jeho sociologie politických režimů a jeho příspěvky k teorii společenských tříd a politické elity. Významným způsobem zasáhl také do teorie mezinárodních vztahů, do níž spadají dva jeho nejrozsáhlejší spisy *Přemýšlet o válce: Clausewitz* (1976) a zejména *Mír a válka mezi národy* (1961), a to jako představitel originální podoby realismu, kterou jeden jeho komentátor (A. Campi) označil za realismus „historicko-kritický“. Jak o tom svědčí mj. i do češtiny přeložená kniha *Esej o svobodách*, Aron byl osobitým liberálním myslitelem, kterému byl z francouzských autorů asi nejbližší Tocqueville, jehož ostatně považuje za spoluzakladatele sociologie. Nejvíce ho však poznamenali dva němečtí autoři – Marx a Weber. Raymond Aron patří spolu s Leszkiem Kołakowskim k nejlepším kritickým analytikům Marxe a jeho následovníků. Weberův vliv je patrný jak v Aronově filosofii dějin, tak v různých oblastech jeho sociologie, včetně pokusu o řešení otázky vztahu vědy a politiky. Mimořádný byl Aron jako politický analytik. Jeho vzácnou jasnožřivost prověřil čas.

Francouzský konzervativní deník *Le Figaro*, s nímž Aron dlouhá desetiletí spolupracoval, v březnu tohoto roku publikoval dlouhou sérii článků zamýšlejících se

nad Aronovým odkazem. Mezi jejich autory nebyli jen jeho bývalí žáci, kteří se stali sami významnými představiteli sociálních a politických věd (např. Jean Baechler, Alain Besançon nebo Pierre Hassner), a zahraniční sociální vědci (např. Stanley Hoffmann), ale rozsáhlou statí „Raymond Aron, myslitel pro evropské XXI. století“, publikovanou ve víkendovém vydání z 12.–13. března 2005, přispěl i tehdejší francouzský premiér Jean-Pierre Raffarin. Francouzský institut pro výzkum ve společenských vědách CEFRES se sídlem v Praze uspořádal v říjnu 2005 o Raymondu Aronovi francouzsko-českou konferenci, mezi jejímiž francouzskými účastníky byli Pierre Hassner a Bertrand Badie.

I dlouho po Aronově smrti vycházejí mnohé jeho práce, které za autorova života knižně vydány nebyly, např. v roce 2002 kniha *Marxův marxismus*, která je přepisem přednášek na Sorbonně z roku 1962, nebo v roce 1989 *Přednášky o dějinách*, což byly kurzy konané na Collège de France v letech 1972–1974. O neobyčejné kvalitě Aronových vysokoškolských přednášek podal v doslovu k českému knižnímu vydání *Opia intelektuálů* (2001) zajímavé svědectví i jeden z jeho bývalých českých studentů Petr Fleischmann.

Za minulého režimu v češtině nesměl vyjít žádný Aronův knižní titul, ale v druhé polovině 60. let (1965 a 1967) se s ním čeští (a slovenští) sociologové mohli dost podrobně setkat zejména díky ještě vydaným dvěma svazkům *Soudobé sociologie* od Jaroslava Klofáče a Vojtěcha Tlustého (třetí svazek, jak známo, už nemohl být publikován). Později k rozšíření Aronových myšlenek v českých zemích před listopadem 1989 významně přispěla samizdatová edice *Prameny*, která vznikla v roce 1987 z podnětu ekonoma Jiřího Müllera. Členy její ediční rady byli mj. jazykovědec Milan Jelínek, fyzik Martin Černohorský a chemik Vladimír Turek. Zvláštní zmínku si mezi nimi zaslouží dva sociologové: Vladimír Jochmann (který v 80. letech přeložil z Aronových prací *Demokracii a totalitarismus*, *Esej o svobodách a Opium intelektuálů*) a Miloslav Petrušek, který k překladům napsal o Aronovi cennou biografickou poznámku, jež byla přetištěna i v polistopadových knižních vydáních prvních dvou zmíněných překladů Aronových děl. *Esej o svobodách* vydalo česky bratislavské nakladatelství Archa v roce 1992, roku 1993 pak brněnské nakladatelství Atlantis *Demokracii a totalitarismus*. Kromě toho v nakladatelství Academia vyšla roku 1999 objemná kniha *Historie XX. století*, což je sborník vhodně vybraných Aronových textů, uspořádaný až po autorově smrti (francouzský originál vyšel roku 1996). *Opium intelektuálů* vyšlo až v roce 2001 v nakladatelství Mladá fronta v novém překladu Heleny Beguivinové. Zatím poslední Aronova kniha vydaná česky, *Angažovaný pozorovatel* (Mladá fronta 2003), je přepis televizních rozhovorů, který ve francouzštině vyšel roku 1981 a dnes si ho lze koupit i na DVD.

Sociologický časopis věnuje Aronovi v tomto čísle čtyři stati. Významný český sociolog Miloslav Petrušek v úvodním souhrnném příspěvku „Fenomenolog a analytik svobody i zla“ zaměřuje svou pozornost na Aronovo místo ve francouzském intelektuálním diskursu, Aronovo pojetí totalitarismu a demokracie a jeho stýkání a potýkání s Marxem a jeho následovníky. Miroslav Novák ve stati „Mezi primátem politiky a ekonomickým rozvojem: Aronova sociologická koncepce industriálních

společností" analyzuje Aronovo vlivné pojetí industriální společnosti s důrazem na myšlenku „primátu politiky“. Stať Jana Maršálka „Člověk a dějiny – lze překročit vlastní stín?“ rozebírá Aronovu filosofii dějin a zamýšlí se nad jeho vztahem k existencialismu Jeana-Paula Sarrtra, bývalého Aronova spolužáka. Marek Skovajsa se v příspěvku „Sociolog fascinovaný jedinečným: epistemologie Raymonda Arona“ zabývá zejména filosofií dějin, kterou Aron vypracoval ve své dizertační práci. Ukazuje právem na spojení Aronovy sociologie s filosofií a historií. „Aronovský rozměr“ tohoto čísla SČ dále podtrhuje dovětek ve stati Jiřího Večerníka „Proměny a problémy české sociální politiky“, zpráva z pražské konference CEFRES o Raymondu Aronovi a recenze česky vydané knihy rozhovorů s Aronem *Angažovaný pozorovatel* z pera Daniela Kunštáta.

Miroslav Novák